

VALTIO-OPIN MENNEISYYS, NYKYTILA JA TULEVAISUUS »UDELLEENARVIOINNIN» KOHTEENA

Martti Noponen

»Det har kanske blivit något av en modefluga inom finsk statskunskap att intressera sig för genrens nationella lärdomshistoria, och detta mode har utövat en särskilt tjuskraft på några yngre förmågor förenade i en fast tro på det undermåliga i samtida finsk statskunskap, som säges genomgå än den ena, än den andra krisen — till besserwissermentaliteten hör också ett förhålligande av vad som varit och attacker mot något slags illasinnat »establishment», som man upplever utgöra en hämsko på en fruktbar vetenskaplig utveckling.» (Dag Anckar)

Keskustelua valtio-opin asemasta ja kehityksestä tieteenä on viimeksi kuluneen vuosikymmenen aikana käyty suhteellisen vilkkaasti ja säännöllisesti erilaisilla foorumeilla, »Politiikan» palstoilla, politiikan tutkimuksen neuvottelupäivillä ja tutkimon uudistusprosessin väistämättömänä osanakin. Perustana erilaisille arvioinneille ovat olleet arvovaltaiset, valtio-opin professorien virkaanastujaisissa esitetyt »ohjelmajulistukset»¹ ja luonnollisestikin Suomessa ilmestyneet tutkimukset, niiden määrä, laatu ja suuntautuminen. Näin luotu kuva on varsin hyvin vastannut kansainvälisestä kirjallisuudestakin tunnettua yleiskuvaa politiikan tutkimuksen painopisteen muutoksista erityisesti viimeisen neljännesvuosisadan aikana. Etualalla on ollut kehitys legalistis-filosofisesta suuntauksesta behavioralismin (ja jälkibehavioralismin) korostumiseen tutkimusotteena, samalla kun on todettu politiikan tutkimuksen Suomessa pysytelleen 1960-

luvun lopulle Ruotsin, Norjan ja Tanskan edellä, tällä vuosikymmenellä sen sijaan taantuneen jne.²

Viime aikoina on eri tieteissä pyritty löytämään peräkkäisiä tutkimusperinteitä, »traditioita», jopa saman tutkimusotteenkin sisällä, mutta kotimaisen politiikan tutkimuksen piirissä tällaisten toisistaan erottuvien tutkijapolvien osoittamiseen ei ole katsottu voitavan mennä, siksi lyhytaikaista ja vähäistä tutkimuksemme on ollut ja siksi pinnalliseksi siihen kohdistunut analyysi on vielä jäänyt. Kaikki tähänastiset yritykset luoda kokonaiskuva valtio-opin tieteellisestä kehityksestä ylittää kohdealueen laajuudessa ja käsittelyn monipuolisuudessa dosentti Kari Palosen vuoden 1978 keväällä ilmestynyt analyysi valtio-opin tutkimuksen kehityksestä, kohteena varsinaisesti vain vuosina 1922—1964 ilmestyneet väitöskirjat, mutta ulottuen johtopäätösten ja täydentävän lähdeaineiston pohjalta nykypäiviin saakka.³

»Politiikan tutkimuksen esteet ja mahdollisuudet valtio-opissa» on kunnioitettava yritys luoda tieteenhistoriaa aivan uudesta perspektiivistä samalla kokonaisvaltaista tarkastelutapaa korostaen. Kokonaisvaltaisen tarkastelun painottaminen on tuttua jo ns. yhteiskuntakriittisen tutkimuksen luonteenpiirteenä, mutta lisäväriä Palosen lähestymistapaan tuo monenlaisten »kerettiläisten» näkemysten sekoittaminen samaan »tutkimusohjelmaan», mikä johtaa tarkoittamattomienkin ajatusten etsimiseen tutkimuksista ja »vallitse-

vien» tutkimusperiaatteiden totaaliseen vastustamiseen jne. Joitakin tällainen va-paus voi viehättää, mutta toisia (etenkin kohteeksi joutuneita) närkästyttää ja sel-laisia miltei puistattaa, jotka yrittävät ta-juta, mistä on kysymys, ja ajatella, mihin Palosen esittämien ajatusten soveltaminen käytännössä johtaisi.

Haaste »politologiselle traditiolle»

Teoksen tarkoituksena on herättää kes-kustelua tutkimuksen tilasta, ja erityisesti Palonen haluaa saada aikaan keskustelua »teoriatasolla» »politologeiksi» kutsumien-sa tutkijoiden taholla. Teoksen punaisena lankana nimittäin on ajatus siitä, että tämä 1950-luvun lopulla ja 1960-luvun alussa väitellyt tutkijapolvi syrjäytti var-haisemman »valtiotieteen» perinteen ja korvasi sen edustaman filosofis-teoreettisen tutkimussuuntauksen amerikkalais- ja sosiologisvaikutteisella behavioralismilla ja empiirisyydellä. Nämä tutkijat ja koko heidän, »nykyisen professorikunnan», po-litologinen traditionsa asetetaan vastuu-seen valtio-opillisen tutkimuksen sen jäl-keisestä »taantumuksesta» ja esitetään tä-män vastapainoksi uusi »tutkimusohjel-ma», jonka tarkoituksena on (ilmeisesti-kin »politiikan tutkimuksen» nimeen kyt-keytyen) palauttaa ihannoitu teoreettisuus tieteeseen ja samalla antaa kaikelle tie-teelle uusi suunta.

Kirjoittaja ilmaisee tavoitteensa erittäin suoraan ja haastavasti: tarkoituksena on »panna asiat liikkumaan» valtio-opissa, inspiroida keskustelua »pysähtyneisyyden tilaan» ja »järkyttää aiheettomasti itsetyy-tyväisten politologiien mielenrauhaa». Pa-losen avoimuutta kuvaa myös se, että hän lähettäessään kirjansa kaikille »kriittises-sä sävyssä» analysoitujen väitöskirjojen laatijoille samalla ilmoitti olevansa »erit-

täin kiinnostunut kuulemaan tutkimuksen uhrien kommentteja kirjallisesti tai suul-lisesti». Lueteltakoon tässä vielä nämä »uhrit»: professorit Jussi Teljo, Sven Lind-man, Göran v. Bonsdorff, Jan-Magnus Jansson, Jaakko Nousiainen, Pertti Pesonen ja Olavi Borg, apul.professorit Onni Rantala ja Martti Noponen, vt. apul.prof. Pekka Nyholm ja dos. Vilho Tervasmäki. Prof. Dag Anckar ei siis tähän jouk-koon lukeudu, mutta ainakin Jaakko Nou-siainen ja tämän kirjoittaja ovat Anckarin tavoin jo viran puolesta ehtineet asiantun-tijalausunnoissaan kirjallisesti kommen-toida Palosen tutkimusta kuten myös hän-nen muuta tuotantoaan.⁴

Teokseen lähemmin tutustuva »polito-logi» ja Palosen ajattelutapaa ennestään vain vähän tunteva muukin lukija saattaa kysyä, onko tällaisia ajatuksia perinteisten tieteellisyyskriteerien hylkäämisestä ja kaikkien tieteiden välisten raja-aitojen poistamisesta syytä lainkaan ottaa vaka-vasti, eivätkö ne ole vain leikkisää ja ta-hallista ärsyttämistä (»kukin vuorollaan joutuu kritiikin kohteeksi, siihen tot-tuu...») tms.⁵ On kuitenkin monia syitä siihen, miksi kommentti kritiikkiin valtio-tieteen menneisyyttä ja nykytilaa kohtaan ja esitettyyn tutkimusohjelmaan tulevai-suutta varten saattaa olla tarpeen. Yksi sellainen on luonnollisestikin saatu hen-kilökohtainen haaste vastata esitettyihin ajatuksiin »teoriatasolla». Kritiikin koh-teeksi joutunutta tutkimustapaa edustavan on valitettavasti varsin vaikeata vastata Palosen esittämään valtio-opillisen tutki-muksen »uudelleenarviointiin» yhtä laaja-alaisista ja kokonaisvaltaisista taustaolet-tamuksista ja peruskäsityksistä lähtien, koska vastaavanlaista »aatemaailmaa» ei kerta kaikkiaan ole olemassa yhtä kitey-tyneenä kuin väitöskirja-analyysin kari-katyyri tai edes sen asiallisempi perusku-vaus haluaa väittää. »Teoriatasolta» on

sen vuoksi pakostakin siirryttävä arvioimaan joidenkin yksittäisten väittämien, tulkintojen ja arviointien pätevyyttä ilman selvää viitettä siitä, mihin niistä saattaa sisältyä tahallista kärjistystä. Aivan helpoia ei ole omalta osaltakaan rekonstruoida »murroksen» hetkiä ja siihen vaikuttaneita tekijöitä, mutta ilmeisesti koko varsinaisen muutosvaiheen vuosikymmenen läheltä kokenut lähtee kaikesta huolimatta pitävämmältä pohjalta kuin tekstejä tahallisesti kärjistäen ja rivien välistä lukeva.

Oma yritykseni koota yhteen oleellinen Kari Palosen suhtautumisesta valtio-opin menneisyyteen ja nykytilaan perustuu käsitykseen, että hänen ajatuksillaan saattaa olla kannattajia mutta että suurelle enemistölle tämän lehden lukijakunnasta nämä ajatukset ja ennen kaikkea niiden »taustaolettamukset» ovat vielä jääneet tuntemattomiksi, niin ahkerasti kuin hän itse eri tavoin onkin ideoitaan esitellyt. Kahdesti Palosen koko tuotantoon syvennyttyäni olen ehkä jo jotenkin päässyt perille hänen omasta aatemaailmastaan, vaikka varsinaisesti olen varsin etäällä hänen teoreettispainotteisesta ja kumouksellisesta lähestymistavastaan ja olen joutunut kokemaan samaa »päünsärkyä» kuin Anckar yrittäessäni ymmärtää, mitä Palonen haluaa sanoa. Tuntuu olevan paikallaan kommentoida hänen ajatuksiaan myös sen vuoksi, että oma laitokseni on edesauttanut niiden esilletuloa julkistamalla analyysin väitöskirjoista omassa sarjassaan. Lopullinen ja painavin aihe tämän synteesin syntymiselle juuri tässä yhteydessä tuli siitä, että Palosen esille loihtima »politologien sukupolvi» on saanut virikkeitä tutkimuksilleen emeritus professori Jussi Teljon tieteessään, opetuksessaan ja ohjauksessaan välittämistä ajatuksista. Kuten sanottu, en kylläkään usko pystyväni selvittämään edes pinnallisesti, mil-

lainen kokonaisuus tuosta Teljon alulle panemasta »traditiosta» voisi Palosen kriteerein syntyä, enkä siis yritä esittää sille ominaisia »taustaolettamuksia» esim. oikeampina kuin Palonen. Toivon kuitenkin, että seuraavasta ainakin kävisi ilmi, miten epävarmalla pohjalla ovat toistaiseksi kaikki pyrkimykset löytää suomalaisen valtio-opin lyhyestä historiasta selvästi erottuvia koulukuntia, siksi harvalukuisenkin joukko tutkijoita siinä on ollut mukana aina 1960-luvun puoliväliin saakka, johon Palonen tarkastelunsa pääasiallisesti lopettaa. Esimerkkinä hänen yhteiskunta- ja tiedekäsitystensä soveltamisvaikeuksista saatan tässä yhteydessä parhaiten tuoda esille joitakin vasta-ajatuksia oman väitöskirjani »uudelleentulkinnan» johdosta.

Kriittisen yhteiskunta-analyysin lähtökohdat

On vaikeata osoittaa edes joltisellakin luotettavuudella niitä yhteiskunta- ja demokraatiakäsityksiä, luokka- ym. sidonnaisuuksia, tieteenkäsityksiä, tieteenalaidentiteettiä, tutkimuskohteen rajausta, tieteellisyyskriteerejä, politiikka- ja valtiokäsitystä ym. näkökohtia, joiden pohjalta Palonen vertailevan tarkastelunsa suorittaa ja erilaisia tutkimuserinteitä valtio-opin kehityksessä erottaa. Palonen itse lähtee tietyn kokonaisvaltaisen tarkastelun tärkeydestä ja etsii sellaista tutkittaviensa töistä, mutta joutuu ainakin siinä mielessä hieman tinkimään opeistaan, ettei katso voivansa esittää omaakaan tulkintaansa yhteiskunnan konfliktirakenteesta ja sen muutoksista (s. 67, 70 ja 82, vrt. Nousiaisen lausunto).

Palosen omaa näkökulmaa voi todella yhtäältä pitää hyvinkin laajana, sillä hän tulkitsee aate tutkimuksen aatekriittikinä koskevan koko yhteiskuntaa ja koko yhteiskuntatieteen olevan osa aate tutkimusta

sekä laajentaa julkaisuissaan vielä tavoitteensa kaikkien tieteiden raja-aitojen, jopa tieteen ja epätieteenkin (minkä hyvänsä pohdiskelun) välisen eron poistamiseen. Toisaalta taas hänen voi todeta pohdiskelevan aatetutkimuksessaan ja politiikan tutkimuksen analyysissä vain valtio-opin rajatun osan ongelmia ja niitäkin vain oppihistoriallisesti ja teoreettisesti. Joka tapauksessa hän on eri julkaisuissaan vähitellen antanut kuvan omista premisseistään, taustaolettamuksistaan, jotka on tunnettava, jos pyrkii ymmärtämään, mitä tällainen kriittinen yhteiskunta-analyysi haluaa sanoa. Sama koskee keskeistä terminologiaa, jonka avulla perusajatusten erikoisuudet tulisi voida tajuta.

Kari Palosen yleiselle suhtautumiselle tieteeseen pidän luonteenomaisena seuraavia ns. kriittistä rationalismia edustavia piirteitä:

1) Tieteen tavoitteena täytyy aina olla yhteiskunnan muuttaminen, lähtökohtana kokonaisvaltainen yhteiskuntakuva (vs. ongelmakeskeinen tutkimus), demokratian käsitysten ja tavoitteiden ensisijaisuus, olemassaolevien valtarakenteiden, »vallitsevan järjestelmän» ja sen piirteiden vastustaminen (esim. vallanpitäjät, auktoriteetti-usko, erikoistuminen, asiantuntemus ja työnjako, byrokratia, teknokratia). Tutkijain oletettuja sidonnaisuuksia näihin tarkastellaan nimenomaan suhteessa kansanvaltaisiin pyrkimyksiin ja »yhteiskunnan konfliktirakenteisiin».

2) Tieteeseen suhtautumisessa on vastaavasti hallitsevana pyrkimyksenä se, ettei Palonen hyväksy minkäänlaista erikoistumista tieteenaloihinkaan (ei edes aatetutkimukseen!). Valtio-opin osalta tämä merkitsee sitä, että hän pitää opetuksen linjajakoa haitallisena (vrt. sektori-ajattelun vastustaminen), ja perimmäiseksi käsitykseksi ilmenee se, että valtio-opin tulisi luonteeltaan varsinaisesti muistuttaa

yhteiskuntatiedettä (eikä sosiologian erityishaaraa). Tähän liittyen hän korostaa tieteen ja valtio-opinkin poliittista luonnetta kuten yhteiskuntakin on »poliittinen».

3) Tämä perusnäkemys vie lopulta niin pitkälle, että tieteeksi luetaan yleensä kaikenlainen ajattelu, pohdiskelu ja kirjoittelu (vrt. kaunokirjallisuus, journalismi, poliitikkojen kannanotot), jolloin tieteen ja epätieteen välinen rajakin häipyä. Poliitiikan tutkimuksen alueella tähän liittyy johdonmukaisesti teoreettisen ja normatiivisen tutkimuksen sekä käsiteanalyysin arvostaminen kuten myös poliittisen ajattelun (filosofian) sekä politiikan tutkimuksen (teorian) välisen eron häviäminen. Viimeksi mainitun eron merkitystä eivät näytä kaikki muutkaan politiikan tutkijat huomanneen riittävästi korostaa, joten asiaan palataan vielä myöhempanä.

4) Myös tieteellisyyskriteereihin Kari Palonen haluaa oleellisen muutoksen, sillä hän väittää vallitsevan näkemyksen leimaavan kaiken »valtarakennetta horjuttavan tutkimuksen epätieteelliseksi» (s. 38). Erityisesti akateemisen tieteen standardisuus ja kurinalaisuus — testattavuuden ajatus, so. että tulosten on oltava empiirisesti todistettavissa — rajoittaa hänen mukaansa uusien, epäsovinnainten ajatusten kehittämistä ja hyväksymistä. Tulosten luotettavuutta ja totuudenmukaisuutta Palonen ei pidä niin tärkeänä kuin niiden informatiivisuutta, jota mahdollisuus pohjimiseen, »spekuloimiseen tärkeistä asioista» on omiaan lisäämään. Enemmän tietoa saadaan irti nimenomaan, jos on mahdollisuus »aktiiviseen tulosten muodostamiseen», so. jos tutkijan osuus ei jää vain passiiviseksi tutkimusaineiston rajoissa pysymiseksi, vain sen rekisteröimiseksi, mitä todellisuus kertoo!

5) Tämä johtaa samalla uuteen taustateoriaan Palosen tieteenkäsityksessä, aikai-

sempien tutkimusten kriittiseen uudelleenarviointiin. Tässä on oleellista hänen pyrkimyksensä saada aineistostaan esille myös »tarkoittamattomia asioita», mitä merkittävään hän käyttää omintakeisia »kuin piru raamattua» ja »käänteinen haudankaivuu» periaatteita sekä em. aktiivista tulosten muokkaamista. Hän panee »toteutuneen todellisuuden», todella tapahtuneen sijasta erityisen painon valtiotieteen ja historian tutkimuksessa menneisyyden kaikille ajateltavissa oleville, realistisille mahdollisuuksille, siis myös niille, jotka olisivat voineet tapahtua. Artikkelissaan »Mahdollisen historia» Palonen nimittää tätä ajatuskokonaisuuttaan »toteutumattomien mahdollisuuksien tutkimusohjelmaksi», jonka tarkoituksena niinkään on romuttaa vallitseva tutkimusperinne ja muuttaa kuva menneisyydestä.⁶

6) Edellä sanotusta on jo oikeastaan käynyt ilmi se Palosen perusajatus, ettei hän hyväksy mitään lainalaisuuksia, invarianssien etsimistä, vaan pyrkii päin vastoin teoriakriittikillä kumoamaan vallitsevat käsitykset, positivismiin »itsestäänselvyyksinä pidetyt teorit» (ns. kerettiläinen filosofia). Tältä osin radikaali tieteenkäsitys haluaa olla vaihtoehtona paitsi »vallitsevalle ajattelutavalle» myös marxilaiselle filosofialle, jolle ominaista deterministisyyttä Palosen edustama kriittinen rationalismi ei liioin hyväksy.

Analyysi väitöskirjojen »aatemaailmoista»

Nämä ominaispiirteet luovat perustan myös valtio-opillisten väitöskirjojen sisältämien »aatemaailmojen» analyysille, joihin niitä ei löydy valmiiksi jäsennellyinä omiksi »sidonnaisuuksiksi ja taustaolettamuksiksi», jotka todella olisivat tarpeen omaperäisten ja jyrkkien johtopäätösten, tuomioiden ja toimenpide-ehtotusten ym-

märtämiseksi. Omalla tavallaan Palosen työ nytkin täydentää mm. edellä mainittua Anckarin katsausta suomalaisen politiikan tutkimuksen kehityspiirteisiin vuosina 1960—75, mutta työ päättyi valitettavasti valtio-opin »establishmentin» yliampuvaksi kritiikiksi em. vapauttavia periaatteita (»KPR», »käänteinen haudankaivuu») käyttäen, mikä vie mahdollisuudet täysipainoisen oppihistoriallisen analyysin syntymiseltä. Myös näiden kärjistysten käyttö on ristiriidassa sen kanssa, että Palonen esityksensä alussa päin vastoin lähtee siitä, ettei »kriitikistä tule liian suoraan ja karkeasti teilaavaa vaan on periaatteellinen mahdollisuus dialogiin kirjoittajien kanssa» (s. 7 ja 13). Kriitikon ehoilla toimittaessa hänen tutkimuksensa kohteet (»uhrit») saavat nimittäin lukea esittäneensä aikoinaan varsin ihmeellisiä ajatuksia tai jättäneensä toisia aivan käsittämättömästi huomaamatta. Lopulta ei ole edes varma, mitä Palosen omia ajatuksia ja tulkintoja on oikeastaan pidettävä hänen todellisina mielipiteinään (eli kuten Anckar lausunnossaan toteaa artikkelista »Politiikan tutkimuksen historian uudelleen arviointia»: »... arvostelua olisi helpottanut, jos lukija olisi saanut tietää, mitkä (Palosen tahallaan tekemät) virheet olivat luonteeltaan näin tietoisesti tehtyjä»). Em. kiistanalaisten lähtökohtien lisäksi teoksesta löytää lukemattoman määrän yksityiskohtia, joihin saattaisi olla aihetta esittää oma kommenttinsa, erityisesti siitä syystä, että monet avainkäsitteet kuten politiikka, valtio ja yhteiskunta, joille voidaan antaa erilaisia sisältöjä, jäävät teoksessa liian epämääräisiksi.

Ensisijaisesti »Politiikan tutkimuksen esteet ja mahdollisuudet valtio-opissa» on 14 valtio-opillisen väitöskirjan »aatemaailmihin» (niiden taustalla oleviin sidonnaisuuksiin ja niitä tehtäessä käytettyihin tieteellisiin periaatteisiin) kohdistuva analyysi-

si, jossa on harvinaisella tavalla käytetty hyväksi myös töiden esitarkastajien ja virallisten tarkastajien esittämiä lausuntoja ja siten päästy analysoimaan kohteita monipuolisesti. Näin muodostamiensa erilaisen »traditioiden» välisiä eroja, mahdollisia sidonnaisuuksia ja niistä valtio-opilliselle tutkimukselle aiheutuneita esteitä tai uudelleen orientoitumisen mahdollisuuksia Palonen pyrkii korostamaan ryhmittelemällä kärjistäen teokset »karikatyyreiksi». Näiden menneisyydestä tehtyjen päätelmien tueksi hän tarkastelee myös eräitä muita myöhempiä tutkimuksia eräänlaisina lupauksia antavina malliesimerkkeinä »politiikan tutkimuksesta», jollaisen hän katsoo voivan tulevaisuudessa palauttaa ihannoimansa varhaisimman perinteen piirteitä valtio-oppiin. Valitettavasti Palonen jättää kuvauksensa tieteenalan traditiotyypeistä siinä mielessä vajavaiseksi, ettei käy riittävän selvästi ilmi, mitä hän todella tarkoittaa »politiikan tutkimuksella» (tutkimuskohteena politiikka eikä valtio, mutta tieteenkäsitteilyä ei-reduktivistinen, luonnollisia lainalaisuuksia vastustava suuntaus).

»Politologia» ja murrosvaihe

Oleellisinta Palosen työssä on joka tapauksessa näkemys valtio-opillisen tutkimuksen murrosvaiheesta 1950-luvulla ja 1960-luvun alussa. Tutkituista väitöskirjoista Palonen katsoo teoreettisten tutkimusten, erityisesti Ruudun johdonmukaisesti, mutta suurelta osin myös Janssonin ja Teljon väitöskirjojen lukeutuvan »valtiotieteen» tradition piiriin. Empiiriset, »poliittista osallistumista suomalaisessa yhteiskunnassa» käsittelevät tutkimukset (so. Rantala, Nousiainen, Pesonen, Nyholm, Nojonen; ilmeisesti myös Borg, vaikka hänen työtään ei tässä kohden analysoida)

sitä vaston luetaan »selvästi politologisiksi». Tarkiaisen ja Lindmanin valtiosääntötutkimukset sekä kolme historiallisesti suuntautunutta työtä (v. Bonsdorff, Hirvikallio, Tervasmäki) jäävät näiden ääriryhmien väliin ja vastaavasti vähemmälle käsitteilylle. Palonen keskittyy tarkastelemaan murroksen kahden pääsuuntauksen vastakkainasettelua, mutta nämä eivät ole aivan johdonmukaisesti toisistaan erottuvia. Merkittävää tutkimuksen suuntautumiselle käytännössä oli joka tapauksessa Brotheruksen seuraajan Teljon asettuminen »verbalistisen askartelun» hyläten amerikkalaisen tutkimusperinteen kannattajaksi virkaanastujaisluennossaan 1949 ja lopulta politologian »ainoan potentiaalisen vastustajan» Janssoninkin tekemät myöntytykset empiiriselle tutkimukselle (s. 87 ja 113).

Palonen esittää »politologisen tutkimusperinteen» luonteenomaisiksi piirteiksi vanhemman, teoreettisen ja kokonaisvaltaisen, legalistis-normatiivisen ja erikoistumattoman tutkimustavan hylkäämisen empiirisen, kvantifiointiin pyrkivän ja käyttäytymistieteellisiä tutkimuskohteita preferoivan suuntautumisen hyväksi. Politologian tunnusmerkeiksi osoitetaan suhtautumisessa demokratiaan vaaliosallistumisen riittävyys tavallisille yksilöille ja painopisteen sijainti eliiteissä, politiikan näkeminen valtataisteluna ja sektoreiksi jakautuneena, taitojen ja erikoistumisen merkityksen korostaminen sekä tieteen epäpolitisoinen, standardisoiminen ja suuntautuminen vallanpitäjiä eikä alamaisia palvelemaan jne. Näin luonnehdittuna siirtyminen politologian »hegemoniaan» osoittautuu tietenkin edellä esitettyjen yleistavoitteiden valossa selväksi taantumukseksi, joka sitten auktoritatiivisesti tutkimusta sitoen on estänyt sen kehittymisen.

Kun aikaisemman teoreettisesti ja koko-

naisvaltaisesti suuntautuneen perinteen etevämyys tuntuu itsestään selvältä, joudutaan luonnollisesti kysymään, miten tällainen muutos saattoi olla mahdollista, miksei vanhempi valtiotieteilijäin sukupolvi ryhtynyt aktiivisesti vastustamaan politologisen tutkimusotteen läpimurtoa (s. 117), mutta selkeätä vastausta Palonen ei voi esittää. Anckar puolestaan on viitannut siihen, että esim. asiantuntijalauseuntojen systemaattinen tarkastelu olisi saattanut osoittaa, että vanhempi sukupolvi itse asiassa ymmärsi uutta suuntausta ja oli siitä »imponerattu». Uudelleen-orientoitumista saattaakin pitää »välttämättömänä ja tervetulleena edellytyksenä oppiaineen jatkuvalle kehitymiselle». Hän katsoo samalla Janssonin olleen oikeassa todetessaan »politologian» läpimurtoa helpottaneen sen, että Suomesta varsinaisesti puuttui täysin vanhempi traditio.

Näkyvä piirre Palosen arvostelussa on uuden polven syyttäminen kritiikittömästä amerikkalaisen politiikan tutkimuksen jäljittelemisestä ja saksalaisen perinteen hylkäämisestä. Vallitsevien tieteellisyyskriteerien mukaan voi kuitenkin sanoa valtio-opin tutkimuksen silloin olleen USA:ssa paljon edellä muita, eikä orientoitumisen takana siten ollut vain väitetty »demokratian mallimaa» -ajattelu (englanninkielisissä teoksissa ehkä esiintyneet ja yhä esiintyvät satunnaiset »kotiinpäinvedot» on tarvittaessa voitu opetuksessa selittää ko. näkökulmasta tarkasteleviksi, kuten vastaavasti toisaalta esim. marxilaisen filosofian suuntautuminenkin).

Saa sen vaikutelman, että Palonen joskus liioittelee esim. siirtämällä yksinkertaisesti ulkomaisissa, kurssikirjoina käytyissä tutkimuksissa esitellyistä vastakkaisista käsityksistä soveliaimman suomalaisen tutkijoiden ja opettajien omaksumaksi mielipiteeksi (ks. esim. vähäisen osallistumisen tarve demokratiassa). Nimenomaan

»jäljittelyn» kritiikittömyyttä korostaessaan Palonen unohtaa täysin, että empiirinen osallistumistutkimus edellyttää erityisesti ennestään tutkimattomasta aihepiiristä puheenollen ehdottomasti suuren määrän esianalyysiä, kokeilua, hylkäämistä ja muutoksia (vrt. Pesosen työt; s. 20) ja ettei systemaattinen tutkimus millään muotoa ole sidottu vain kaikissa ympäristöissä pätevien invarianssien löytämiseen (siinäähän valtio-opin poikkeavuus monista muista yhteiskuntatieteistä ja syy tarpeettomiksi väitetyjen eri maiden järjestelmäkuvausten opettelemiseen juuri piileekin, että poliittinen järjestelmä vaihtelee maasta toiseen). Palonen ei liioin näytä tuntevan (tai haluavan tuoda esille) behavioraalisen tutkimuksen kehitystä viime vuosina, koskapa hän sivuuttaa ns. jälki-behavioraalisen tutkimusotteen samoin kuin myös äänestäjien käsityksistä ja ns. epäsovinnaisesta osallistumisesta kiinnostumisen jo 1960-luvun alusta alkaen amerikkalaisessa tutkimuksessa ja vähitellen meilläkin.⁷

Sisällöllisten näkökohtien ohella on aihetta kiinnittää huomiota vielä aineiston rajauksessa tehtyihin valintoihin. Mitään varsinaista syytä ei esitetä sille, että tutkimusaineistosta on jätetty pois kaikki kansainvälisen politiikan alalla syntyneet väitöskirjat. Linjajakoisuus sinänsä ei tietenkään lainkaan sovellu Palosen lähtökohta-asetelmaan, mutta yhtä vähän tämä riittää selitykseksi aineiston rajaamiseen. Tuloksena onkin itse asiassa vain valtio-opin ns. yleisen linjan tutkimukseen kohdistuva kritiikki!

Kun ajatellaan tätä suhteellisen vähäisen osan nykyisestä valtio-opin professorikunnasta käsittävää tutkijajoukkoa, tuntuu jälleen kärjistykseltä se, että väitöskirjoista on tehty yleistyksiä aina nykyhetkeen saakka ja haastettu politologinen sukupolvi vastaamaan nykyisestä »pysäh-

dystilasta», olkoonkin, että mukana ovat alan kolmen suurimman opetusyksikön vastuuhenkilöt. Tutkimuksen vähäisyyteen vaikuttaneita muita tekijöitä on aikaisemmin tuotu esille useitakin, kuten tutkijapaikkojen puute, hallinnolliset tehtävät jne.⁸

Kokonaisuuden täsmällistä hahmottamista vaikeuttaa huomattavasti se, että Palonen on julkaisuissaan jättänyt monet keskeiset käsitteet epäselviksi («Palonen on huono stilisti», toteaa Anckar, mutta tämäkin menettely saattaisi yhtä hyvin olla tahallista; pohjimmaisenaahan on ajatus kaiken tilapäisyydestä, miksei myös käsitteiden sisällön ja omien mielipiteidenkin). Erityisesti käsitettä »politiikka» ei oikeastaan määritellä täsmällisesti missään, vaikka siitä politiikan tutkimuksen määrittelyn yhteydessä puhutaan monesakin merkityksessä (politics, policy, polity). Ilmeistä joka tapauksessa on, että käsitettä käytetään erittäin laajassa mielessä ja nimenomaan »yhteiskunnan konfliktirakenteisiin» kytkeytyvänä. Vain tällaiset käsitteiden erityiset tulkintatavat ennakoita hyvin tunteva voi ehkä ymmärtää heti sen, mitä mieltä voi olla Palosen väitteessä, että politiikka hävisi valtiopillisen tutkimuksen kohteesta politologian mukana samanaikaisesti, kun uuden suuntauksen selitetään taktisesti omaksuneen tieteenalan nimeksi »politiikan tutkimuksen», kuten myös väitteessä, että ns. policy-analyysille on tunnusomaista politiikan sisällöllisten kysymysten sivuuttaminen tai että politologia ei yllä lainkaan tutkimaan poliittista prosessia (aivan päinvastaista tilannettahan on yleensä totuttu pitämään luonteenomaisena).

Käsitteen »politologia» rajoittaminen mainitulla tavalla vain »yleisen linjan» edustajia tarkoittamaan saattaa puolestaan olla taktillisesti viisas ratkaisu tämän »yhteiskuntatieteen» ilmeisen synonyymien

liittämiseksi varhaisimpaan vaiheeseen, jolloin omaa tiedekuntaakaan ei vielä ollut missään. Omasta mielestäni olisi kaikkia eri traditioiksi kuvattuja käsitteitä, valtiotiede, politologia ja politiikan tutkimus, käytettävä yleisnimenä samanveroisesti. Nimenomaan »politologiaa» ei liene missään hyväksytty käytettäväksi vain yhden erityislinjan nimityksenä (esim. Helsingissä tätä nimitystä ei nimenomaan ole katsottu voitavan käyttää tutkinnonuudistuksen yhteydessä yleistä linjaa vastaavasta suuntautumisvaihtoehdosta).

Mitä seurauksia sitten uudella suuntauksella on ollut tutkimukselle ja opetukselle? Palonen väittää havainneensa tietenteossa esim. pyrkimystä estää tutkimuksen uusiminen, koska se ei muka ole »politologisen ohjelman» mukaan tarpeellista! Haittavaikutuksia mainitaan olleen sillä, että Pesonen aloitti tutkimuksensa jo ennen vaalitapahtumaa tai että Borgin puolueideologiatutkimus riitti pitkään malliksi monille muille vertaileville sisällönanalyysille ja tuli siten estäneeksi tutkimuksen tekemisen vaihtoehtoisilla lähestymistavoilla jne. Omalaatuinen on myös Palosen käsitys siitä, että »politologinen tutkimusohjelma» estää kokonaisvaltaisen tarkastelutavan ja ennakkotiedon käyttämisen; tutkimusten arvioinnissa on kautta aikojen ollut merkitystä sillä, miten tutkimuksen viitekehys ja tutkimusongelma hypoteeseineen on onnistuttu kehittämään esim. aikaisemmista tutkimuksista, teoreettisista malleista yms. lähtien. Arviointiin on tietenkin sitten vaikuttanut se, miten hyvin esiolettamukset on pystytty todistamaan oikeiksi tai vääriksi.

Oma mielenkiintonsa olisi täsmällisen kuvan saamisella siitä, missä määrin ja miten nopeasti kurssivaatimuksemme todella muuttuivat sisällöltään tutkimuslata kehitystä vastaamaan, erityisesti kotimaisen perustutkimuksen kehityksen

myötä. Valtio-oppi tieteenä ja oppiaineena on myös Suomessa kehittynyt kahdella viime vuosikymmenellä suuresti, mutta opetuksen perusteet todellakin luotiin niihin aikoihin, kun Jussi Teljo siirtyi K. R. Brotheruksen seuraajaksi Helsingin yliopistoon. Oppiaineen keskeisen oppituolin haltijan vaihtuminen ei kuitenkaan voinut välittömästi vaikuttaa mullistavasti esim. tutkintovaatimuksiin, sillä ei yksinkertaisesti ollut heti olemassa sellaisia kotimaisia teoksia, jotka olisivat tehneet oikeutta Teljon näkemykselle valtio-opin luonteesta. Varsinkaan ei ollut olemassa kokonaisuksia, jotka olisivat voineet tukea alan perusopetusta modernin tutkimustavan mukaisesti. Oli siten pitkään turvaututtava edelleenkin oikeustieteellisiin ja historiallisiin esityksiin, jotka kukin vain vähäiseltä osa-alueelta ja tiettyä lähestymistapaa käyttäen pystyivät kuvaamaan poliittisen elämän ilmiöitä.

Erään väitöskirjan »uudelleentulkinta»

Millaista tutkimusta näin erikoisesta näkökulmasta tapahtuvan tulkinnan mukaan sitten »politologian» tilalle kaivataan, saattaa selvitä tarkastelemalla vielä joitakin yksityiskohtaisia sovellutuksia. Voinen itse parhaiten kommentoida omasta väitöskirjastani »Kansanedustajien sosiaalinen tausta Suomessa» tehtyjä tulkintoja. Luvussa »Tieteen- ja yhteiskuntakäsitykset ja tutkimuksen mahdollisuudet» on käsiteltäväksi otettu kunkin väitöskirjan tutkimuskohde ja kysymyksenasettelu, tiedon hankintaprosessi ja tutkimustulokset.

Tutkimuskohteen valinnasta puhuessaan Palonen luonnehtii väitöskirjani muuttajien valintaa »summittaiseksi» ja osoitukseksi »tahallisesta tietämättömyydestä tutkimuskohteesta» sekä sen laajemmasta

»yhteiskunnallisesta merkityksestä» (s. 21). Palosen mukaan merkitys olisi selvinnyt hankkimalla »ennakkotietoa» uudesta aiheesta ja asettamalla se systemaattisen kritiikin kohteeksi. Mitä sitten »laajemmalla yhteiskunnallisella keskustelulla» lähemmin tarkoitetaan ja olisi saavutettu, käy selvemmin ilmi pohdiskelussa kysymyksenasettelusta. Palonen näkee politologisen tutkimuksen teemat tavallisesti valittavan niin kapeilta, merkityksettömillä aloilta, että voidaan keskittyä »tutkijakykyjen osoittamiseen» sisällöllisistä seikoista piittaamatta. Palosen itse arvostamat ongelmat liittyvät laaja-alaiseen, »suomalaisen yhteiskunnan yleisestä muutosprosessista» lähtevään kysymyksenasetteluun. Kun historiallista perspektiiviä kerran omassa väitöskirjassani oli säätyvaltiopäivistä saakka, tutkimusta olisi ollut käytettävä historiantulkinnan muuttamiseen (eikä siis varmaankaan itse tutkimuskohteen, edustajatyypin, poliittisen uran tai valitsemisprosessin kehityksen valaisemiseen kansainväliset vertailut huomioonottaen). Vastaavasti hän ei voi ymmärtää, miksei kansanedustajien taustan »elitistisyyttä» tulkittu »demokratian toteutumattomuuden merkiksi» (s. 27).

Tiedonhankintaan liittyvissä kysymyksissä Palonen jälleen korostaa sitä, ettei tutkimusta ole liitetty »laajempiin luokka- ja demokratiateoreettisiin yhteyksiin» (s. 44), ettei keskeistä luokkarakenneproblematiikkaa »viitsitä pohtia» vaan käytetään valmiita luokituksia (s. 51 ja s. 66). Päätyessäni luopumaan käsitteen luokka käytöstä »kerrostuman» hyväksi sanoin selvästi ns. subjektiivisilla kriteereillä, luokkasamastumisella varmastikin olevan suuren merkityksen, jos johtajien toimintaa tutkittaisiin. Haastattelut ovat sitä paitsi mahdollisia vain elävien osalta, joten objektiivinen kerrostumajako on pitkistä

sidonnaisuuksia», joita hän on nähnyt tut-
nen ajateltavaksi. Vain siten saadaan myös
esille tapahtunut sosiaalinen kohoaminen,
jonka väylien avautumista työväenluokan-
kin johtaville jäsenille pidän edelleenkin
esim. sosialidemokraattisten kansanedus-
tajien sosiaalisen taustan »yläluokkaistu-
misen» (Palosen käyttämä termi) syynä
enkä tuohon aikaan niinkään puolueen
»ideologista integroitumista yhteiskun-
taan» (tutkimuksenihan käsitteli aikaa en-
nen toista maailmansotaa). Myös »valtion
ja kapitalismin suhteen muutoksen» hu-
omioonottaminen edustajien taustaan vai-
kuttavia tekijöitä arvioitaessa on tässä
mielessä toissijainen. Vaikka Palonen mo-
nissa kohdin viittaa tutkimuskohteen luon-
teen huomioonottamiseen arvioinneissa,
hänen omat tulkintansa siis päin vastoin
määräytyvät ahtaasti vain yhdestä ja sa-
masta näkökulmasta, konfliktiteoreettisen
tutkimusotteen mukaan (s. 66), politologien
muuttujat ja kriteerit sen sijaan ottavat
huomioon kohteen ja ongelman (s. 53).

»Politologien» tutkimustulosten yleisenä
puutteena Palonen pitää niiden »irralli-
suutta poliittisesta käytännöstä». Hän jou-
tuu ihmettelemään sitä, ettei »poliittisia
sidonnaisuuksia», joita hän on nähnyt tut-
kimuskohteen valinnassa ja kysymyksen-
asettelussa, vastaavasti ilmene tulosten
käytön tasolla. On saattanut käydä niin-
kin oudosti, että tuloksia on voitu käyttää
aivan vastakkaisten toimenpiteiden perus-
telemiseksi (s. 58)! Myös tulosten uudelle-
lentulkintaa ja -arviointia sellaisten asioi-
den esille saamiseksi, joita ei ole lainkaan
tarkoitettu, Palonen kohdistaa väitöskir-
joihin välittämättä siitä, että esim. tulkin-
nat poliittisen ja taloudellisen eliitin eriy-
tymisestä tai yhdentymisestä saattaisivat
olla tärkeitä aivan toisenlaisen viitekeh-
yksen omaavissa tutkimuksissa.

Tärkeintä on tässä kuitenkin todeta se,
että vaikka demokraattisesti valittu parla-

menti ei suinkaan kaventanut »kuilua
kansan ja herrojen» välillä, en tulkinnut
tuloksia valtiollisen demokratian yhteis-
kunnallisen merkityksen kannalta, vaan
korostin eron heijastavan lainsäädäntöteh-
tävien vaatiman asiantuntemuksen merki-
tystä. Tämän Palonen katsoo kuvastavan
»varsin vahvaa sitoutumista elitistiseen
demokratiakäsitykseen», demokratian kä-
sittämistä eliittien kilpailuksi (s. 69 ja 74).
Tähän on vain sanottava, ettei tarkkaa
edustavuutta eli parlamentin ja valitsijain
sosiaalisen taustan samankaltaisuutta
(Duverger on käyttänyt tästä nimitystä
»tieteellinen demokratia») todellakaan voi
pitää jonkin järjestelmän demokraattisuu-
den mittarina, paitsi korkeintaan sellaises-
sa tilanteessa, jossa kansanedustajilla ei
ole lainkaan todellista harkinta- ja pää-
täntävaltaa (peilikuva-ajatus ei toteudu
sosialistisissa maissakaan). Demokratian
toteutuminen ei yleensäkään sovellu yksi-
oikoisesti peruskriteeriksi tutkimustulok-
sia tulkittaessa. Vastaavasti saa kokonais-
valtaista otetta tai järjestelmän muutta-
mista edistävää tietoa useimmiten turhaan
etsiä nykyhetken väitöskirjoistakin.

Behavioralismia tyypillisimmillään edus-
taa yleensäkin vaalitutkimus, jonka Palo-
nen väittää omalta osaltaan kahlehtineen
tutkimusta vähemmän tärkeisiin kysy-
myksiin. Tämän kanssa ristiriidassa on
kuitenkin esim. Anckarin havainto vaali-
tutkimuksen laskusuunnasta 1970-luvulle
saakka. Alan edustajat ovat konkreettises-
ti ja valittaen voineet todeta saman mutta
saaneet sittemmin iloita uudesta noususta,
ei välttämättä kuitenkaan samoissa koh-
teissa ja analyysitavoissa pitäytyen.⁹

Politiikan tutkimuksen tulevaisuudenkuva

Valtio-opin tutkimuksen murrosvaiheen
väitöskirjoihin kohdistuvan analyysin tar-

kastelussa on ensiksi kiinnitetty huomiota siihen, onko annettu kuva tieteenalan menneisyydestä ja nykyisyydestä oikea. Palonen osoittaa menneisyyden kahden tutkimusperinteen väliseksi kilpailuksi, jossa empiriaan ja behavioralismiin orientoitunut »politologia» syrjäytti ihanteellisen, teoreettissävyytteisen »valtiotieteen» ja aiheutti nykypäiviin saakka ulottuneen taantumuksen politiikan tutkimuksessa. Tähän mennessä suoritetuissa arvioinneissa teoksen on todettu antavan kehityksestä liian jännittävän ja negatiivisen kuvan, minkä lisäksi tutkimustavaksi omaksutut kärjistyksiset ja tahalliset »uudelleentulkinnat» ovat heikentäneet analyysin todellisuus pohjaa.

Asialla on kuitenkin vielä toinenkin puoli, uuden tutkimusohjelman antamat viitteet siitä, mihin suuntaan tällainen kritiikki haluaisi politiikan tutkimuksen tulevaisuudessa kehittyvän. Valitettavasti Palonen itse ei ole lainkaan käsitellyt kannattamiensa ja noudattamiensa tieteellisten periaatteiden ja yhteiskunnallisten käsitysten soveltamiseen liittyviä ongelmia, vaikka mm. politologisen tutkimusotteen arviointiin sisältyi myös sen käyttökelpoisuuden ja sovellutusten arvioiminen. Ihanteellisen yhteiskuntatyyppin ominaisuuksia ei tässä yhteydessä ole syytä enää tarkemmin kommentoida, mutta arvoitukseksi joka tapauksessa Palosen töiden pohjalta jää, miten esim. normien ja työnjaon puuttuessa päätöksenteko tapahtuisi ja kouluus käytännössä organisoitaisiin.

Tiedettä koskevien ajatusten pääsisältöä on edellä käsitelty laajasti tarkastelun perustaksi, joten niiden mieleenpalauttamiseksi riittää tässä viittaus Palosen eräässä artikkelissaan politiikan tutkimukseen ja samalla yleensäkin akateemisiin tutkimuskriteereihin kohdistamiin 7 muutosvaatimukseen, niiden joukossa poliittisten kriteereiden hyväksikäyttö, poliittisessa toi-

minnassa syntyneen yhteiskunta-analyysin hyväksyminen, kriittisen spekulatiivisen arvostus sekä tieteenalojen rajojen ja työnjaon poistaminen.¹⁰ Jos nimenomaan valitsevat tieteellisyyskriteerit poistettaisiin ja ideoiden todistaminen ja aineiston asettamisessa rajoissa pysyminen tehtäisiin tarpeettomaksi, voi vain kysyä, jääkö todellakaan jäljelle muita kuin »poliittisia» perusteita esim. tieteellisen pätevyyden arvioimiseksi (ratkaisevaa ilmeisesti olisi, ajaako tutkimus »alamaisten» asiaa eikä päättäjien, pyrkiikö se lisäämään tasa-arvoa ja kumoamaan valtarakenteita jne.). Oletettavaa on, että tällöin Palosen kaksi periaatetta, »kaikki on mahdollista» ja »mikä on toivottavaa» joutuisi helposti ristiriitaan keskenään.

Noudatettavien tieteenkäsitysten ja politiikan tutkimuksen tulevan suuntautumisen kannalta suuri merkitys on vielä sillä, että kaikkien perinteellisten tieteellisyyskriteerien asettamien rajojen hylkääminen, spekulatiivisen pohdiskelun arvostaminen yms. veisi — kuten väitöskirja-analyysistäkin voi todeta — siihen, että samalla kun kaikki tiede olisi yhteiskuntatiedettä (ja aatetutkimusta), kaikkea ajattelua (filosofiaa) voitaisiin pitää tieteenä, yhtä arvokkaana teorianmuodostuksen kannalta. Tieteen ja epätieteen välinen ero siis häviäisi. Myöskään valtio-oppi tulevaisuudessa ei voisi tehdä mitään eroa poliittisen ajattelun ja politiikan teorian välillä. Nimenomaan varhaisesta valtiotieteestä ihannetyyppinä Palonen tekee mielenkiintoisen luonnehdinnan: »Sille on ominaista alan historiantulkinta, joka ei tee laadullista eroa 'poliittisten ajattelijain ja politiikan tutkijain' välillä (kuten Noponen, 7), vaan ulottaa perinteensä antiikin päiviin saakka eikä omana aikanaan erota jyrkästi toisistaan tiedemiehiä ja ideologeja» (s. 75).

Ajattelu ja tutkimus

En ole ainoa, joka on joutunut valittamaan tämän käsitteellisen epäselvyyden kuvastumista pitkään alan oppikirjojen nimissäkin, vaikka asiasältö olisi kunnossa, samoin kuin vastustamaan arkikielen pesiytynyttä käsiteparia »teoriassa (po. periaatteessa) ja käytännössä». Scandinavian Political Studies on käyttänyt tältä osin bibliografiassaan kohdealueista selviä nimityksiä »Political Science» ja »Political Thought», mutta Dag Anckar em. analyysissään suomalaisen valtio-opillisen tutkimuksen kehityksestä mielestäni jossain määrin jälleen sekottaa käsitteistöä sijoittaessaan otsikon »politiikan teoria» alle vastaavina käsitteinä sekä »metodologian ja metodiikan» että »aatetutkimuksen». ¹¹ Lienee sen vuoksi paikallaan tässä kohden korostaa paria sekaannusta aiheuttavaa näkökohtaa.

Oikeastaan vm. jaottelussa sinänsä ei välttämättä tarvitse olla vikaa, mutta miksi juuri aatteiden tutkimuksen pitäisi olla »teoriaa» aivan erikseen? Tutkiessaan ajattelua (tai ideologioita) se voi tietenkin tuottaa teoriaa (tai hypoteesejä) politiikasta, mutta niinhän voi tehdä mikä hyvänsä valtio-opin monista osa-alueista. Vaara on siinä, että jos »aatetutkimuksen» tilalle asiaa ajattelematta otetaankin toinen käsite »poliittinen ajattelu» tai filosofia, ollaan juuri siinä tilanteessa, joka hyvin sopii tässä puheeksi otettuun näkemykseen kaikenlaisen pohdiskelun samastamisesta tieteeseen ja teoriaan. Mikään ei tietenkään estä poliittista filosofia samalla ole-masta tiedemies, jos hän pyrkii kuvaamaan ja asianmukaisesti selittämään valitsevaa poliittista todellisuutta. Erityisesti se varhaisin filosofia, jota David Apter nimittää politiikan tutkimuksen filosofiseksi lähestymistavaksi (tai tutkimusotteeksi), ¹² kuitenkin vain harvoin ylettyi

pitemmälle kuin erilaisten paradigmojen, ajatusmallien esittämiseen. Poliitiikan tutkimuksen kehityksen eräänlaiseksi esivaiheeksi filosofinen lähestymistapa lienee tarpeen joskus esittää, koska se oli ainoa tapa tarkastella (»tutkia») yhteiskuntaa ja politiikkaa sinä aikana, jolloin valtio-oppi ei vielä ollut eriytynyt itsenäiseksi tieteenksi eikä yhteiskuntatiedekään ollut löytänyt omaa identiteettiään. Rinnastus poliitiikan teoriaan on kuitenkin sekottavaa sen vuoksi, että vain osassa tästä ajattelusta oli mukana pyrkimystä varsinaiseen teorianmuodostukseen. Apter huomauttaa aivan oikein, että kuten politiikan tutkimuksen voidaan sanoa alkaneen poliittisena filosofiana, sen voi todeta sittemmin eronneen filosofiasta, joka oletti liikaa, oli metafyyisistä jne. ¹³ Poliittisen filosofian havaittu »renessanssi» saattaa epäilemättä elävöittää kaikkia nykyisiä tutkimusotteita, behavioralismiakin, mutta toisaalta ei olisi unohdettava, ettei mainittu pesäero ainakaan »politologian kaudella» ole ollut täydellinen; poliittinen filosofia on sentään koko ajan ollut tunnustettu ja harastettu valtio-opin tutkimuksen ja opetuksen kohteena sekä virikkeiden antajana, vaikkei sitä varsinaisen tutkimuksen muodoksi hyväksyttävissäkään. Pelkän ajatusoperaation perusteella tapahtuva »uuden, tärkeän» tiedon hankinta tai aikaisemman kumoaminen ei todellakaan ole mahdollista reaalista ilmiöistä kyseenollenen.

Rajankäynti politiikan teorian ja poliittisen filosofian (tieteen ja ajattelun) välillä ei tietenkään voi tapahtua aivan jäykästi, mutta omasta puolestani olen jatkuvasti pitänyt johdonmukaisimpana ja käyttökelpoisimpana W a h l k e n ja L e i s e r s o n i n suorittamaa käsitteiden filosofia, ideologia, tiede ja poliittinen toiminta erottelua kahden ulottuvuuden, arvot

— realiteetit ja tieto — valta, avulla.¹⁴ Tämäkään jako ei toisaalta sulje pois mahdollisuutta käsitellä samalla tavallista poliittista filosofiaa tieteellisempänä »tieteenfilosofiana» ja teorianmuodostukseen liittyvänä sellaisia oppeja ja ideologioita, jotka on johdettu ja todistettu empiirisen aineiston nojalla (esim. tietyt Marxin esittämät teoriat).

Viimeaikoina eniten »äänessä» olleet politiikan tutkijat ovat taittaneet peistä juuri »aatehistorian» puolesta, jolloin hallitsevaksi piirteeksi näyttää nousseen jo edelläkin mainitun aatehistorian »renessanssin» korostaminen.¹⁵ Erikoista keskustelussa on kuitenkin ollut toisaalta sellaisen käsityksen ylläpitäminen, että »politologia» on pyrkinyt eroon aatehistoriasta, ja toisaalta aatehistorian sitkeä kytkeminen tieteenalan tutkimuksen tarkasteluun. Tässäkin ilmenee siis em. taipumus sekottavasti puhua aatehistoriasta kahdessa mielessä, samalla ajattelun kehityksenä ja tieteen kehityksenä.

Nimenomaan viimeksi mainittuun eli valtio-opin tutkimuksen kehitykseen kohdistuva analyysi on usean viime vuoden ajan ollut Kari Palosen erityisalana, tähän asti näkyvimpänä tuloksena tässä tarkasteltu valtio-opillisten väitöskirjojen »sisälönanalyysi» varsin omaperäisellä tavalla. Näkökulman toinen puoli, sekä tieteellisten että yhteiskuntapoliittisten lähtökohtien ja tavoitteiden laaja-alaisuus herättää mielenkiintoisia näköaloja sekä menneisyyteen että tulevaisuuteen, mutta poikkeuksellisen suuret vapaudet salliva spekuloiava analyysitapa toisaalta johtaa tulosten pitävyyden kyseenalaisuuteen erityisesti »politologiaan» ja behavioralismiin kohdistetun jyrkän kritiikin osalta. Teoksen merkitykseksi valtio-opin asemaa koskevassa keskustelussa jääneekin siten tässä vaiheessa huomion kiinnittäminen aikaisempien vuosikymmenien tieteen tulok-

siin.¹⁶ Nykytilan entistä monipuolisempi ja oikeampi kartoitus saattaa siten toteutua haasteeseen mahdollisesti saatavien vastausten pohjalta.

Kari Palonen itse on jatkanut pohdintaansa »kriiseistä valtio-opin historiassa» viimeksi pidettyjä politiikan tutkimuksen neuvottelupäiviä varten laatimassaan analyysissä tutkijoittemme suhtautumisesta politiikan ja valtion käsitteisiin ja sen osoittamasta valtio-opin »kriisikyvystä». Tämänkään perusteella ei vielä saa täsmällistä käsitystä Palosen itsensä tai muiden omaksumasta peruskäsitteistöstä, enempää kuin erityisesti siitäkään, mitä Jussi Teljo »todella tarkoitti» hylätessään »valtion» fiktiona (s. 6—7) tai miten hänen ajatuksensa politiikan päämääristä ja keinoista (esim. Palosen toteama »kriittinen machiavellismi», s. 13—14) olisi oikein ymmärrettävä. Nyt väitteet ristiriitaisuudesta ja Teljon oppilaiden tekemistä vääristä tulkinnoista saattavat perustua Palosen harrastamaan kärjistämiseen ja rivien välistä lukemiseen. Vaikea onkaan kumota sitä tosiasiaa, että Jussi Teljon kuten sittemmin hänen oppilaittensa, »politologien», realismia korostavan tieteenkäsityksen perustana on ollut juuri kaikenlaisen spekuloiavan, metafyyssisen pohdiskelun näkeminen tieteellisesti turhana ja tuloksettomana, ei suinkaan poliittisen filosofian ja aatehistorian tutkimuksen halveksiminen sinänsä tai myyttien ja symbolien käytön poliittisen merkityksen aliarviointi.

LÄHDEVIITTEET

¹ Ks. esim. Dag Anckar, Finsk statskunskap 1960—1975: från behavioralism till policyanalys, Meddelanden från statsvetenskapliga fakulteten vid Åbo Akademi, Ser. A: 104, Åbo 1976.

² Anckar, mt. s. 37—38.

³ Kari Palonen, Poliitiikan tutkimuksen es-

teet ja mahdollisuudet valtio-opissa. Tulkintaa suomalaisen valtio-opin tieteen- ja yhteiskuntakäsityksen muutoksista väitöskirjojen taustaa vasten, Helsingin yliopiston yleisen valtio-opin laitoksen julkaisuja, Sarja A, 48/1978.

⁴ Dag Anckarin, Martti Noposen ja Jaakko Nousiaisen asiantuntijalausunnat Jyväskylän yliopiston valtio-opin apulaisprofessorin viran hakijoiden tieteellisestä pätevyydestä 1978—79.

⁵ Esim. Dag Anckar asiantuntijalausunnossaan korostaa Palosen ajatusten tuottaneen hänelle »päänsärkyä», Ilmari Susiluoto katsauksessaan Poliitiikan tutkimuksen 11. neuvottelupäivien aatehistorian ryhmän työskentelyyn, Poliitiikan tutkimus ja yhteiskunta 1/1979, Helsingin yliopiston monistuspalvelu, offset 1979, s. 7, taas kutsuu Palosen väitöskirjahistoriaa »kutkuttavaksi».

⁶ Kari Palonen, Mahdollisen historia (käsi-kirjoitus, julk. Paradoksi 1978).

⁷ Ks. erityisesti Pertti Pesonen — Risto Sänkiaho, Kansalaiset ja kansanvalta. Suomalaisen käsityksiä poliittisesta toiminnasta, Juva 1979, ja siinä lueteltu kirjallisuus, sekä Anckar, mt. s. 13—15 ja 38—39.

⁸ Ks. esim. Erkki Berndtson, Poliitiikan tutkimuksen neuvottelupäivät ja suomalainen poliitiikan tutkimus, Poliitiikan tutkimus ja yhteiskunta 4/1976, Helsingin yliopiston monistuspalvelu, offset 1977, s. 2—5.

⁹ Ks. Anckar, mt. s. 13—15 ja 38—39, ja Pesonen—Sänkiaho, mt.

¹⁰ Kari Palonen, Poliitiikan tutkimuksesta tutkimuksena ja poliitiikkana — tutkimuksesta ja politiikasta politiikan tutkimuksena, Poliitiikka 4/1976, s. 354—357.

¹¹ Anckar, mt. s. 3—4 ja 24.

¹² David E. Apter, Introduction to Political Analysis, Cambridge, Mass. 1977, s. 7—13.

¹³ Apter, mt. s. 531—532.

¹⁴ John C. Wahlke — Avery Leiserson, Doctrines, Ideologies, and Theories of Politics, teoksessa John C. Wahlke — Alex N. Dragnich (ed.), Government and Politics. An Introduction to Political Science, New York 1966, s. 580—583.

¹⁵ Näin viimeksi Ilmari Susiluoto katsauksessaan, ma. s. 7.

¹⁶ Esim. Nousiainen korostaa tätä puolta verraten samalla Palosen ajatuksia »huutavan ääneen korvessa».